

فهرست

۱۱	پیش‌گفتار.....
	بخش اول - مواد عمومی
۱۷	فصل نخست- تعاریف.....
۱۷	مبحث اول- تعریف حقوق کیفری و قانون مجازات.....
۱۷	گفتار اول- تعریف حقوق کیفری.....
۱۹	گفتار دوم- تعریف قانون مجازات.....
۲۱	گفتار سوم- ارتباط حقوق جزا با سایر رشته های حقوقی.....
۲۲	مبحث دوم- تعریف جرم.....
۲۲	گفتار اول- تعریف قانونی جرم.....
۲۵	گفتار دوم- ویژگی های پدیده مجرماته.....
۲۸	مبحث سوم- منابع الهام بخش حقوق جزا.....
۳۱	مبحث چهارم- منابع حقوق جزای ایران در تعیین جرم و مجازات.....
۳۱	گفتار اول- منابع الزامی حقوق جزای ایران.....
۳۹	گفتار دوم- منابع ارشادی حقوق جزای ایران.....
۴۳	فصل دوم- قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان.....
۴۴	مبحث اول- اصل صلاحیت سرزمینی.....
۴۷	مبحث دوم- اصل صلاحیت واقعی.....
۵۰	مبحث سوم- اصل صلاحیت شخصی.....
۵۷	مبحث چهارم- اصل صلاحیت جهانی.....
۵۹	فصل سوم، قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان.....
۵۹	مبحث اول- اصل عطف به ماسبق نشدن قوانین کیفری ماهوری.....
۶۹	مبحث دوم- اجرای فوری قوانین شکلی.....

فصل چهارم - قانونی بودن مجازات‌ها و دادرسی کیفری ۷۳

بخش دوم - مجازات‌ها

فصل نخست - مجازات‌های اصلی ۷۸

۷۸ انواع مجازات‌های اصلی:

۷۹ حد:

۸۰ قصاص:

۸۰ دیه:

۸۳ تعزیر:

۸۹ درجه بندی مجازات تعزیری:

۱۰۵ مجازات اشخاص حقوقی:

فصل دوم - مجازات‌های تکمیلی و تبعی ۱۱۲

۱۱۲ مبحث اول - مجازات‌های تکمیلی

۱۲۳ ضمانت اجرای عدم رعایت مجازات تکمیلی توسط محکوم علیه

۱۲۷ مبحث اول - مجازات‌های تبعی

۱۳۸ حقوق اجتماعی مسلوب به موجب مجازات‌های تبعی و اعاده حیثیت

فصل سوم - نحوه‌ی تعیین و اعمال مجازات‌ها ۱۴۳

۱۴۴ زمان شروع مجازات حبس و نحوه احتساب بازداشت‌های قبلی

۱۵۵ نحوه‌ی اجرای مجازات‌های تکمیلی

۱۵۸ نحوه‌ی اجرای محکومیت‌های مربوط به جرائم اقتصادی

فصل چهارم - تخفیف مجازات و معافیت از آن ۱۶۲

۱۶۳ حدود و قلمرو تخفیف مجازات

۱۷۹ جهات تخفیف مجازات

۱۸۲ حکم به معافیت از کیفر

فصل پنجم - تعویق صدور حکم ۱۸۸

۱۸۸ شرایط تعویق صدور حکم و مدت آن

۱۹۴ تعویق ساده و مراقبتی

۱۹۷ ضمانت اجرای ارتکاب جرم یا عدم رعایت دستورات دادگاه در مدت تعویق

۱۹۸ تکلیف دادگاه پس از اتمام مدت تعویق

فصل ششم - تعلیق اجرای مجازات ۲۰۲

۲۰۵ شرایط تعلیق اجرای مجازات و مدت آن

۲۱۹ موارد ممنوعیت تعویق صدور حکم و تعلیق اجرای مجازات

۲۲۷ آثار تعلیق اجرای مجازات

۲۳۳	الغای قرار تعلیق مجازات در صورت ارتکاب جرم در مدت تعلیق
۲۳۹	الغای قرار تعلیق مجازات در صورت وجود سابقه‌ی محکومیت کیفری مؤثر یا محکومیت‌های قطعی
۲۴۳	فصل هفتم - نظام نیمه‌آزادی
۲۴۷	فصل هشتم - نظام آزادی مشروط
۲۴۷	شرایط و فرایند صدور حکم آزادی مشروط
۲۶۱	مدت آزادی مشروط
۲۶۲	ضمانت اجرای عدم رعایت دستورات دادگاه در مدت آزادی مشروط
۲۶۴	نظارت الکترونیکی
۲۶۹	فصل نهم - مجازات‌های جایگزین حبس
۲۶۹	تعریف و شرایط صدور مجازات جایگزین حبس
۲۷۶	تعیین تکلیف مجازات جرم فائده نفع و میزان تعزیر در قانون
۲۷۸	تکلیف دادگاه به تعیین مدت مجازات حبس ضمن حکم به مجازات جایگزین
۲۸۰	موارد ممنوعیت مجازات جایگزین حبس
۲۸۲	تغییر مجازات در فرایند اجرای حکم به مجازات جایگزین حبس
۲۸۶	ضمانت اجرای رعایت مفاد حکم به مجازات جایگزین حبس
۲۸۸	دوره مراقبت
۲۸۹	خدمات عمومی رایگان
۲۹۱	جزای نقدی روزانه و میزان آن
۲۹۳	جواز محکومیت به مجازات‌های تبعی یا تکمیلی ضمن حکم به مجازات جایگزین حبس
۲۹۴	فصل دهم - مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان
۲۹۵	تصمیمات قابل اجرا در خصوص جرائم تعزیری اطفال و نوجوانان تا تا پانزده سال
۳۰۲	مجازات قابل اجرا در خصوص جرائم تعزیری نوجوانان پانزده تا هجده سال
۳۰۷	تبدیل مجازات افراد بالغ کمتر از هجده سال در جرائم موجب حد و قصاص
۳۰۸	جرائم مستلزم پرداخت دیه اطفال و نوجوانان
۳۰۹	تخفیف مجازات اطفال و نوجوانان
۳۱۰	تعویق صدور حکم و تعلیق اجرای مجازات اطفال و نوجوانان
۳۱۱	آثار محکومیت کیفری اطفال و نوجوانان
۳۱۲	فصل یازدهم - سقوط مجازات
۳۱۲	علو خصوصی
۳۱۳	علو عمومی
۳۱۴	آثار علو
۳۱۷	آثار گذشت شاکی یا مدعی خصوصی
۳۱۹	گذشت مؤثر

۳۲۲	تأثیر گذشت در صورت تعدد متضررین جرم
۳۲۳	فرض غیر قابل گذشت بودن جرائم
۳۲۴	مصادیق جرائم قابل گذشت
۳۲۸	مرور زمان تعقیب و صدور حکم
۳۳۳	مرور زمان شکایت
۳۳۵	مرور زمان اجرای حکم
۳۳۶	جرائم غیر مشمول مرور زمان
۳۴۱	اقدامات قاطع مرور زمان
۳۴۲	تأثیر مرور زمان بر حقوق مدعی خصوصی
۳۴۸	تأثیر توبه در جرائم تعزیری
۳۴۹	مجازاتهای غیر قابل سقاط بوسیله توبه
۳۵۰	ضرورت اخراج توبه و ندامت توسط دادگاه
۳۵۱	جواز تجدید نظر خواهی نسبت به سقوط یا تخفیف مجازات در اثر توبه

بخش سوم - جرائم

۳۵۹	فصل نخست - شروع به جرم
۳۷۰	فصل دوم - شرکت در جرم
۳۷۷	فصل سوم - معاونت در جرم
۳۷۸	شرایط و مصادیق معاونت جرم
۳۸۲	مجازات معاونت در جرم
۳۸۹	فصل چهارم - سردستگی گروه مجرمانه‌ی سازمان یافته
۳۹۳	فصل پنجم - تعدد جرم
۳۹۵	تعدد معنوی
۳۹۷	تعدد جرائم موجب حد
۳۹۹	تعدد جرائم موجب حد و قصاص
۳۹۹	تعدد مادی در جرائم تعزیری
۴۱۳	تعدد جرائم موجب حد و تعزیر و جرائم موجب قصاص و تعزیر
۴۱۴	فصل ششم - تکرار جرم
۴۱۴	تکرار جرم در جرائم حدی
۴۱۵	تکرار جرم در جرائم تعزیری
۴۱۹	تکرار جرم در جرائم سیاسی و مطبوعاتی و جرائم اطفال و نوجوانان
۴۲۰	اعمال مقررات تخفیف در تکرار جرائم تعزیری

بخش چهارم - شرایط و موانع مسئولیت کیفری

۲۲۵ فصل نخست - شرایط مسئولیت کیفری
۲۲۶ شرایط عمومی تحقق مسئولیت کیفری
۲۲۸ اصل شخصی بودن مسئولیت کیفری
۲۲۹ مسئولیت کیفری ناشی از فعل غیر
۲۳۱ اصل مسئولیت کیفری اشخاص حقیقی
۲۳۵ شرایط اختصاصی تحقق جرائم عمدی
۲۳۶ شرایط اختصاصی تحقق جرائم غیر عمدی
۲۳۸ فصل دوم - موانع مسئولیت کیفری
۲۳۸ صغر
۲۴۳ جنون
۲۴۸ اکراه
۲۵۰ اضطرار
۲۵۳ حالت بی‌اختیاری ناشی از خواب و بی‌هوشی و امثال آن
۲۵۷ جهل
۲۵۹ دفاع مشروع
۲۶۲ مقاومت در برابر ضابطان دادگستری
۲۶۳ حکم یا اجازه قانون
۲۶۶ امر آمر
۲۶۹ فهرست منابع

avabook.com

بخش نخست از کتاب کلیات با عنوان «مواد عمومی» در چهار فصل و سیزده ماده، تنظیم شده و شامل تعاریف، قلمروهای زمانی و مکانی قوانین کیفری، اصل قانونی بودن جرایم، مجازات‌ها و دادرسی کیفری است.

فصل نخست - تعاریف

فصل نخست از مواد عمومی قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، طی دو ماده به تعریف قانون مجازات اسلامی و جرم پرداخته است. اختصاص بخشی از قانون به تعریف، این انتظار را شکل می‌دهد که مفهوم کلیه‌ی اصطلاحات مبنایی مورد استفاده در قانون روشن شود. این انتظار از فصل نخست این بخش برآورده نشده است و بدین جهت در فصول و مباحث دیگر قانون، به ویژه موادی که در برگیرنده‌ی نهادهای حقوقی جدید در نظام حقوقی ایران است مانند نظام نیمه آزادی (ماده‌ی ۵۶) و مجازات‌های جایگزین حبس (ماده‌ی ۶۴)، قانونگذار به ذکر تعاریف این تأسیسات پرداخته است.

مبحث اول - تعریف حقوق کیفری و قانون مجازات

گفتار اول - تعریف حقوق کیفری

حقوق کیفری یکی از رشته‌های حقوق است که یک تمایز عمده با دیگر شاخه‌ها دارد و آن استفاده از ابزار مجازات و تنبیه است؛ ابزاری که مال، جان، آزادی،

آبرو و موقعیت اشخاص را مورد تهدید و تعرض قرار می‌دهد. اینکه حقوق کیفری چیست توسط نویسندگان حقوق به صورت های گوناگون تعریف شده است. مرحوم دکتر عبدالحسین علی آبادی، آن را حاوی قواعد و قوانینی می‌داند که اجرای مجازات را در کشور تنظیم و تنسیق می‌کند.^۱ مرحوم دکتر ناصر کاتوزیان نیز حقوق کیفری را مجموعه قواعدی می‌داند که بر نحوه مجازات اشخاص از طرف دولت حکومت می‌کند.^۲ یکی دیگر از حقوق دانان نیز، حقوق کیفری را به صورت زیر تعریف نموده‌اند: «حقوق جزا آن رشته از حقوق عمومی است که با تعریف افعال یا ترک افعالی که موجب اختلال نظم عمومی است و جرم نامیده می‌شود و با تعیین واکنش های قانون برای هریک از این افعال سعی می‌نماید که از وقوع جرایم جلوگیری نماید و در صورت تحقق جرم، میزان مسئولیت مرتکب و نحوه تعقیب و انطباق این واکنش ها را با توجه به شخصیت واقعی هریک از مرتکبین مشخص نموده و بالاخره وسایل اصلاح و تربیت آنان را فراهم نماید».^۳

به هر حال با در نظر گرفتن تعاریف ارائه شده و نیز مباحث مربوط به حقوق کیفری می‌توان گفت که حقوق جزا، جرایم یا از خطاهای مدنی مثل شبه جرم و نقض قرارداد متمایز می‌سازد و رفتار افراد و گروه های جامعه را در ارتباط با هنجارهای اجتماعی تحت قاعده و قانون در می‌آورد.

حقوق جزا در معنای وسیع کلمه شاخه‌ای از حقوق عمومی است که به بررسی حمایت‌های دولت از حقوق افراد و ارزش‌های جامعه می‌پردازد و موضوع آن بررسی افعالی است که دولت به اعتبار اخلال در نظم جامعه جرم شناخته است اساساً قوانین جزایی آفریننده حقوق برای افراد جامعه نیست؛ بلکه تنها افراد را مجبور به رعایت حقوق و ارزش‌ها می‌کند. به همین دلیل است که حقوق جزا را، «حقوق ارزش‌ها» نیز نامیده‌اند. مشخصه بارز حقوق جزا، ضمانت اجرای شدید آن است. این مجازات و کیفر است که حقوق جزا را به رشته‌ای سرکوبگر، در مقابل سایر گرایش‌ها تبدیل کرده است. از آن جا که این ابزار تنها در اختیار حاکمیت است،

۱. عبدالحسین علی آبادی، حقوق جنایی (تهران: انتشارات فردوسی، چاپ سوم ۱۳۷۷)، جلد ۱، ص ۱.

۲. ناصر کاتوزیان، کلیات حقوق (تهران: شرکت سهامی انتشار ۱۳۷۹)، ص ۲۷۷.

۳. مرتضی محسنی، دوره حقوق جزای عمومی (تهران: کتابخانه گنج دانش، چاپ دوم ۱۳۸۲)، جلد ۱، ص ۱۲.

حقوق جزا را شاخه‌ای از حقوق عمومی دانسته‌اند. در واقع می‌توان گفت که حقوق جزا در مفهوم امروزی آن، رشته‌ای نظام مند و دارای اصول و قواعد کلی ناظر بر جنبه‌های ماهوی و شکلی مستقل از هم می‌باشد که با تمام ابعاد زندگی فردی و اجتماعی شهروندان در ارتباط تنگاتنگ است. تحول روزافزون حقوق جزا در جوامع مختلف باعث شده تا این رشته، به یکی از پرشتاب‌ترین گرایش‌های حقوق تبدیل شود، چرا که به تناسب تحول در سبک زندگی انسان‌ها، روش‌های ارتکاب جرم نیز نوبه نوروآمد شده و مسائل جدیدی را پیش روی نهادهای کنترل کننده جرم قرار می‌دهد.

حقوق جزا شامل تقسیماتی چون حقوق جزای عمومی، حقوق جزای اختصاصی. آیین دادرسی کیفری، علم اجرای احکام کیفری یا کیفرشناسی، جرم شناسی و... می‌باشد. حقوق جزای عمومی به مطالعه قواعد کلی و مشترک جرایم و مجازات‌ها می‌پردازد. در حقوق جزای اختصاصی مطالعه روی جرایم به صورت خاص و شرایط اختصاصی حاکم و مجازات‌های آنها صورت می‌گیرد. آیین دادرسی کیفری مجموعه قوانینی است که برای کشف جرم، تعقیب متهمان و تحقیق از آنها، تعیین مراجع صلاحیت دار، شیوه‌های اعتراض به آراء، بیان تکالیف مسئولان قضایی و انتظامی در طول رسیدگی به دعوی کیفری و اجرای احکام از یک سو و حقوق آزادی‌های متهمان از سوی دیگر وضع شده است.

گفتار دوم- تعریف قانون مجازات

قانونگذار در ماده‌ی (۱) ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲، قانون مجازات اسلامی را تعریف به مصادق کرده است؛ به تعریف این قانون پرداخته است؛ به موجب این ماده: «قانون مجازات اسلامی^۱ مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آن‌ها است.»

۱- این قانون در روزنامه‌ی رسمی شماره‌ی ۱۹۸۷۲ مورخ ۱۳۹۲/۲/۶ منتشر و اصلاحات نوشتاری آن در روزنامه رسمی شماره‌ی ۲۰۰۰۱ مورخ ۱۳۹۲/۸/۱۱ درج شده و مدت آزمایشی آن پنج سال بوده است. و در تاریخ ۱۳۹۷/۲/۹ به موجب ماده واحده‌ای از سوی مجلس شورای اسلامی مصوب و با تأیید آن در مورخ ۱۳۹۷/۲/۲۲ در شورای نگهبان به قانون دائمی تبدیل شده است.

با توجه به نص ماده (۱)، نکاتی به شرح ذیل قابل ذکر است:

۱- برابرقانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰، اقدامات تأمینی و تربیتی برای اشخاص دارای مسئولیت کیفری نیز اعمال می‌شود، در حالی که قانون جدیدالتصویب، اقدامات تأمینی و تربیتی را صرفاً برای اطفال و نوجوانان (مواد ۸۸ و ۸۹) و مجانین (ماده ۱۵۰) پیش‌بینی نموده و برای افراد دارای مسئولیت کیفری فقط مجازات پیش‌بینی کرده است. به عبارت دیگر در این قانون برای اطفال مجازاتی پیش‌بینی نشده و برای افراد دارای مسئولیت کیفری هم جز جوانان (زیر هجده سال) اقدام تأمینی و تربیتی پیش‌بینی نشده است. براساس مواد ۸۸ و ۸۹ این قانون، چنانچه طفل زیر نه سال مرتکب یکی از جرایم تعزیری شود، با مجازات یا اقدام تأمینی و تربیتی مواجه نخواهد شد این قانون اطفال و نوجوانان را در صورتی که بالای نه سال باشند، به سه گروه سنی مختلف از نه تا دوازده سال تمام شمسی، از دوازده تا پانزده سال تمام شمسی و از پانزده تا هجده سال تمام شمسی تقسیم کرده و حسب مورد اقدامات تأمینی و تربیتی یا مجازات خاصی را پیش‌بینی کرده است.

۲- برابرماده ۷۲۸ این قانون، قانون اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب ۱۳۳۹ به طور صریح نسخ شده است. البته اقدامات تأمینی و تربیتی که در برخی قوانین خاص مانند قانون مبارزه با مواد مخدر برای افراد بزرگسال نیز پیش‌بینی شده، هم چنان به قوت خود باقی است.

۳- این ماده تعریفی از قانون مجازات اسلامی ارائه نکرده و صرفاً به ذکر مصادیق مندرج در آن بسنده نموده و در عین حال تمامی مصادیق از جمله ادله اثبات دعوا را هم مورد توجه قرار نداده است.

۴- ماده ۱ یک این قانون که مقرر می‌دارد: «قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آن‌ها است»، مجازات‌های بازدارنده را در عداد مجازات‌ها ذکر نکرده است؛ زیرا براساس ماده ۱۴ این قانون، مجازات‌های بازدارنده به ظاهر از انواع مجازات‌ها حذف شده است، ولی

در حقیقت بر اساس ماده‌ی ۱۸ این قانون، با مجازات‌های تعزیری ادغام شده و به عنوان مجازات تعزیری معرفی شده است. لذا این ماده مجازات‌های بازدارنده را در ردیف انواع مجازات‌ها احصاء نکرده است.

گفتار سوم- ارتباط حقوق جزا با سایر رشته های حقوقی

حقوق جزا علی رغم استقلال با سایر رشته های حقوقی در ارتباط است.

رابطه حقوق جزا با حقوق مدنی

حقوق مدنی روابط اشخاص مثل روابط مالی و خانوادگی را تنها از لحاظ اینکه عضو جامعه اند تنظیم می کند؛ گاهی قانونگذار برحسب ضرورت اجتماعی ضمانت اجرای مدنی را کافی ندانسته برای اجبار متعهد به انجام تکلیف خود متوسل به ضمانت اجرای جزایی می شود مانند جرم ترک انفاق که از طریق حقوق جزا از آن حمایت می کند.

رابطه حقوق جزا با حقوق تجارت:

ایجاد سرعت در معاملات تجاری و جلوگیری از تقلب و تهور در امور تجاری لازمه استقلال حقوق تجارت است که در مقابل ضمانت اجراهای جزایی عامل مهم در تنظیم روابط تجاری است که مثال آن در ماده ۵۴۹ قانون تجارت آمده در مورد چک مقررات کیفری در قانون صدور آن پیش بینی شده است.

رابطه حقوق جزا با حقوق اساسی:

حقوق اساسی از رشته های حقوق عمومی داخلی است که در آن حقوق و تکالیف مزبور در قانون اساسی معین می شود و ضمانت اجرای تخلف و تخطی از حقوق آزادی ها با حقوق جزاست؛ در واقع پاسداری از اصول حقوق اساسی حقوق جزاست.